

TREBALL FI DE MÀSTER

Màster Universitari de Psicopedagogia

Curs acadèmic 2018-19

Menjador escolar, espai educatiu: Pla de millora per a l'atenció dels nens i nenes d'educació infantil

Realitzat per Clàudia Llopart Bennasar

Tutoritzat / Dirigit per Natasha Baqués Aguiar

12 de juny de 2019

Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport

c. Císter, 34
08022 Barcelona
www.blanquerna.edu

RESUM

Darrerament, i cada cop més, no parlem únicament d'educació sinó d'educació integral; donem rellevància tant a aspectes formals com aspectes no formals i informals. Per aquesta raó, el menjador escolar ha adquirit un gran valor educatiu. Ara bé, perquè esdevingui un moment de qualitat, molts estudis han demostrat que és necessari un procés de reflexió i transformació de la pròpia pràctica. Aquest article pretén, per una banda, identificar els elements susceptibles de millora d'una escola de l'àrea metropolitana de Barcelona en relació a la interacció entre monitors i infants, la comunicació entre iguals, la consciència corporal, el grau d'autonomia dels infants i els aspectes físics i materials d'aquest espai. I, per altra banda, explorar la percepció dels mestres, monitors i infants quant a les necessitats de millora de l'espai del menjador escolar respecte a les mateixes àrees. Per donar resposta als objectius, han participat un total de 25 mestres i monitores de menjador d'educació infantil i 17 infants que utilitzen aquest servei. Gràcies a aquesta mostra s'ha pogut detectar quins són els elements de possible millora en aquesta escola i quins d'aquests són més prioritaris segons mestres, monitores i infants, a l'hora de plantejar-ne un canvi.

Paraules clau: menjador escolar, educació infantil, espai educatiu, infants, pla de millora

ABSTRACT

Recently, and increasingly, we talk about integral education instead of simply education. We give relevance to both formal, non-formal and informal aspects. For this reason, the school dining room has acquired a high educational value. However, to become a quality moment, many studies have shown that a process of reflection and transformation of this practice is necessary. This article aims, on the one hand, to identify those improvable elements in a school in the metropolitan area of Barcelona considering the interaction between instructors and children, peer communication, body awareness, the autonomy of children and the physical and material aspects of this space. On the other hand, it also intends to explore the perception of teachers, instructors and children with respect to the needs of improving the space of the dining room according to the same areas. To achieve these objectives, a total of 25 teachers and instructors together with 17 children who use this service have collaborated. Because of that, it has been possible to detect which are the elements of possible improvement in this school and which of them are of more important.

Keywords: school dining room, pre-school education, educational facility, children, improvement plan

Introducció

En els últims anys s'han produït experiències centrades, inicialment, en una nova organització i plantejament dels espais del centre que comporten innovacions metodològiques i canvis educatius importants; no parlem únicament d'espais com les pròpies aules, sinó d'altres de gran valor educatiu com és el menjador escolar.

Vila (2016) en un dels seus estudis, exposa que a partir del qüestionament de l'espai i el temps del menjador van iniciar un procés de millora on s'ha aconseguit crear un clima de tranquil·litat que ha permès treballar hàbits d'autonomia propis de cada edat. La mateixa resposta va obtenir Caminal (2012) en el seu repensar de l'organització del temps del migdia, on es va aconseguir dissenyar un espai més acollidor, relaxat i adaptat a l'edat dels infants. Tanmateix, trobem altres projectes de millora, com el de l'Escola Juan Ramón Jiménez (s.d), on s'ha volgut reformar l'espai i fomentar l'autonomia i comunicació entre iguals. Aquest plantejament es va fer a partir de les idees suggerides pels propis infants i, en conseqüència, s'ha aconseguit fer un canvi de mirada, més integradora i panoràmica de tots els elements a tenir en compte dins del menjador escolar. Així com, millorar la relació i convivència entre alumnes, la cooperació entre infants i personal de menjador i la creació de vincles afectius entre monitors.

Per altra banda, trobem altres estudis enfocats a una altra perspectiva del menjador. Un exemple n'és Contreras i Zafra (2011), on a partir d'una anàlisi dels motius que guien les eleccions alimentàries dels alumnes del menjador escolar, han pogut afirmar que no només hi tenen a veure factors biològics sinó també aspectes socioculturals com ara; tenir més o menys temps per menjar, comptar amb més o menys recursos, o bé, les actituds dels monitors envers els infants i els aliments. D'aquesta manera, al·lega que per poder canviar o millorar no ho hem de fer només a partir d'informar o educar; primer hem de qüestionar i repensar la nostra praxi, aconseguint així dissenyar accions d'acord amb les necessitats dels infants.

Davant aquests estudis i experiències ja existents, aquest estudi també sorgeix de l'observació d'una necessitat de reflexió i repensar del moment del migdia, en un context determinat d'educació infantil. Tal com hem vist en les evidències anteriors, aquest aprofundir, ens permetrà penetrar en la nostra acció, en la nostra funció, en la metodologia emprada i sobretot en tots els principis que ho regeixen.

Zafra (2005) emfatitza la idea que per dissenyar un canvi o un pla de millora sempre s'ha de partir de l'origen de la praxi. En altres paraules, si el nostre objectiu és repensar el temps del migdia com espai educatiu, s'haurà de començar per definir què s'entén per educar. En paraules d'Ortega (2018) educar és com una aventura, es desconeix el punt de partida i el punt d'arribada. Per consegüent, no és possible una educació uniforme i igual per a tothom; l'ésser humà és únic i irrepetible i se l'ha d'acompanyar en el seu camí vers l'aprenentatge, tenint sempre en compte les seves individualitats.

Educar, en el context actual, s'entén com un procés que no té un espai ni un temps fixe a les escoles, s'aprofiten tots i cadascun d'ells; l'entrada, els passadissos, els espais a l'aire lliure, entre altres (El Martinet, 2010; García i Doblas, 2012). Tal com diuen Bassedas, Huguet, i Solé (2007, p. 109):

El temps d'aprendre i el temps de viure i créixer no estan separats i en tot moment l'infant creix i aprèn gràcies a l'acció educativa de les persones que l'envolten (mestres, educadores, nens, nenes, altres adults, etc.) i a les experiències que té en aquest context.

Aquest concepte també es veu reflectit quan Galbas (2001) afirma que educació és tot, tot allò que afecta la persona, en el seu creixement i pensament i afegeix que, una de les maneres de transmissió de coneixement ha estat i és a través de l'escola; per tant escola és igual a educació. D'altra banda, FaPaC (2002), Pinnacle (2015) i Galbas (2001) al·leguen que si partim de la concepció que tot educa, no parlarem únicament d'educació formal, sinó també de no formal i informal. Així doncs, ens trobem davant un terme d'educació complex, divers, gairebé únic i constant, que pot adoptar multitud de formes.

Com s'ha esmentat anteriorment, volem endinsar-nos en el temps del migdia d'educació infantil. Així doncs, basant-nos en la normativa vigent en matèria d'educació, el Decret 101/2010, del 3 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments del primer cicle de l'educació infantil considera que la finalitat de l'educació infantil és contribuir al desenvolupament emocional i afectiu, físic i motor, social i cognitiu dels infants, proporcionant-los un clima i entorn de confiança on se sentin acollits i amb expectatives d'aprenentatge. De manera que les vivències, experiències compartides, les frustracions i les il·lusions són tot el que l'infant troba a l'educació infantil; enfrontar-se a totes aquestes experiències amb l'ajut dels adults i dels altres infants és el que els permet créixer i posar en marxa noves capacitats per fer-hi front (Bassedas, Huguet, i Solé, 2007).

Hi ha altres autors com Alzola i Otaño (2007) que consideren que educació es defineix a partir de les seves dues funcions principals; en primer lloc funció socialitzadora, on s'ajuda a l'infant a conèixer i dominar els instruments que necessiten per viure i integrar-se a la societat de la qual formen part i, en segon lloc, la funció individualitzadora on es promourà i afavorirà el desenvolupament dels infants.

En efecte, observem que educació engloba totes les dimensions de la persona. Parlarem doncs d'educació integral, i s'haurà de donar rellevància tant aspectes curriculars o formals com aspectes no formals i informals (Galbas, 2001). Per això, diversos autors (Alzola i Otaño, 2007; Bassedas, Huguet i Solé, 2007) afirmen que les rutines de la vida quotidiana prenen una importància fonamental en l'aprenentatge de l'infant; la vida quotidiana a l'educació infantil és objecte d'aprenentatge i fomenta la seguretat del propi infant i la construcció de la pròpia identitat. Així mateix, Alzola i Otaño (2007) concreten que: "Aquestes petites coses de la vida de cada dia transmeten allò que no es veu i que, malgrat tot, ens dona consciència de les nostres possibilitats" (p.12).

Tal com esmenta FaPaC (2002), la incorporació de la dona al món del treball, l'heterogeneïtat dels horaris laborals, els canvis culturals o tecnològics, ha provocat que atendre correctament els fills en determinades franges horàries sigui una tasca difícil. Davant aquests canvis de la societat, l'escola s'hi ha i s'està adaptant constantment i moltes de les respostes que ha donat a aquestes necessitats s'han inclòs dins l'educació no formal; n'és un exemple el menjador escolar. Per aquesta raó, Galbas (2001) al·lega que aquest espai s'hauria d'entendre com una qüestió immersa a l'educació.

No va ser fins a l'aprovació de la LOGSE, l'any 1990, que el menjador escolar va començar a ser no tan assistencial i sí una mica més un espai educatiu (Galbas, 2001). Des de l'any 1996 fins a l'actualitat aquests espais han estat regits pel Decret 160/1996, del 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de menjador als centres docents públics de titularitat del Departament d'Ensenyament. Després de quasi vint-i-dos anys, actualment s'està dissenyant un avantprojecte per a la creació d'un nou decret que s'adeqüi a la legislació vigent (Generalitat de Catalunya, 2017). A més, Saura (2018) en el Diari de l'educació concreta que aquest decret s'espera aplicar a partir del curs 2019/20. Tal com diu Miró (2017), la idea que aquest projecte abanderi és: "Tenir una major transparència i eficàcia en la gestió dels menjadors escolar i també millorar la seva extensió social, justícia distributiva i eficiència econòmica" (p.2).

No obstant això, no es tracta d'un avantprojecte tancat sinó que busquen aportacions d'entitats i membres de la comunitat educativa, les quals es valoraran segons la seva viabilitat per incorporar-les en el redactat final. Una d'aquestes contribucions posa èmfasi en la integració del servei de menjador en el currículum educatiu, i en la importància que aquest moment formi part del projecte educatiu del centre (Generalitat de Catalunya, 2017; Generalitat de Catalunya, 2018; Miró, 2017).

Geis (2016) i Kalafa (2011) reforcen aquesta aportació, atès que afirmen que és necessari que el moment del migdia formi part del projecte educatiu de l'escola (PEC) en el qual es detalli la cultura de menjador pròpia de l'escola, el tracte que es dona amb els infants i l'organització necessària per dur-ho a terme.

Encara més, hi ha diversos autors (El martinet, 2010; Earl, 2018; García i Doblas, 2012; Geis, 2016; Picart, 2002) que consideren que el temps de dinar va més enllà de cobrir una necessitat fisiològica; és un moment altament educatiu. L'escola s'ha convertit en un espai fonamental per l'aprenentatge d'hàbits alimentaris (Atie, Contreras i Zafra, 2011; FaPaC, 2002), per l'adquisició de coneixements i habilitats, així com pel desenvolupament d'actituds i valors educatius (Caminal, 2012; FaPaC, 2002; García i Doblas, 2012; Rocha i Lessa, 2014; Vallet, 2004; Vila, 2016).

Convé ressaltar però, que per aconseguir que aquest moment sigui educatiu i s'adquireixin aquest conjunt de capacitats i hàbits, s'hauria de donar l'espai, el temps i la rellevància adequada a les situacions quotidianes de descans, higiene, alimentació i joc, atès que a vegades els centres on trobem infants de 3 a 6 anys, s'obliden de donar aquest temps i espai necessari per atendre bé aquestes necessitats (Geis, 2016).

Temps i espai són dos dels conceptes claus a tenir en compte en el menjador. Per una banda, és important fer els àpats amb el temps necessari, sense caure en l'acceleració i la pressa o que es facin eterns; prolongar aquesta situació fomentaria una dinàmica avorrida i angoixant (Martínez i San Vice, 2007; Vendrell, 2016). Per altra banda, tal com exposen Diez i Cusachs (2011) i Earl (2018), hem de crear espais que siguin adequats, relaxats, acollidors, agradables i que transmetin seguretat, ja que els factors ambientals incideixen en la millora dels resultats i del benestar personal. És per això que donar calma als infants, utilitzar medis per reduir el soroll, tenir molt en compte el mobiliari i la decoració, seran alguns dels

aspectes a tenir present per a poder donar qualitat a aquests espais (Bassedas, Huguet i Solé, 2007; Escola Juan Ramón Jiménez, (s.d); FaPaC, 2002; Geis, 2016; School food, (s.d); Vila, 2016).

Així mateix, Thió (2011) afegeix que cal evitar aquells elements que fomentin la distracció, com les joguines o la televisió, vist que interfereixen en les sensacions que produeix el menjar; en l'aprenentatge que han de fer els infants per mesurar i relacionar les quantitats segons la gana; en la satisfacció de satisfer la gana; en el plaer que proporcionen els àpats que agraden; en la percepció del gust, la textura, les olors... Aquestes sensacions, tal com diu Thich Nhat Hanh (2011), s'emfatitzarien encara més si es dugués a terme un treball de consciència corporal, és a dir, una postura correcta a l'hora de seure. Respiració, postura corporal i emoció tenen una correlació tant en un sentit positiu com negatiu. Ser conscients d'aquest fet, permetrà que els infants puguin modificar la postura i la respiració sota la seva voluntat i els donarà la possibilitat de canviar el seu estat intern; d'aquesta manera millorar la seva relació amb el seu entorn i amb els altres (Cortés, 2016).

Ara bé, caldrà incorporar utensilis propis del menjador com estovalles de roba, plats, gots i coberts; i una disposició de l'espai i el mobiliari que faciliti la seva autonomia (Geis, 2016). Gràcies a tots aquests elements s'aconsegueix crear aquest ambient de benestar, esmentat anteriorment, el qual aportarà seguretat a l'infant (Diez i Cusachs, 2011; FaPaC, 2002). Encara més, Bassedas, Huguet, i Solé (2007) consideren que crear aquesta similitud entre les taules de menjador i la taula parada a casa, permetrà que l'infant vegi aquest moment com una continuïtat entre l'escola i la família.

Aconseguir que els infants mengin a gust, no només dependrà de cuidar l'espai del menjador, també de l'actuació per part de l'adult a l'hora de potenciar la seva autonomia i la participació (Bassedas, Huguet i Solé, 2007; Thió, 2011). Els infants han de poder participar, ja sigui en parar i desparar la taula; autoservir-se el plat o algun complement; poder decidir la quantitat de menjar que volen o bé decidir amb qui volen asseure's durant l'àpat. Sempre des d'una visió educativa i supervisat per l'adult; i tenint en compte que cada grup d'edat anirà incorporant les diferents possibilitats de participació segons les seves possibilitats maduratives (Escuela Infantil Quitxalla, 2016; Geis, 2016).

Tal com explica El Martinet (2010) en una de les seves experiències, totes aquestes accions permetran que l'infant sigui competent, capaç de prendre decisions, d'assumir riscos i responsabilitats amb les conseqüències que es donen, com ara decidir què es volen posar al plat i comprometre's a menjar-s'ho. Aconseguint així que l'estona de menjar esdevingui una experiència positiva (Bassedas, Huguet i Solé, 2007).

Així doncs, ser autònom no només significa menjar sol, sinó saber què i quan necessita menjar i tenir una actitud de compromís amb els altres i ells mateixos (Vallet, 2004; Vila, 2016; Zafra, 2005). A més a més Vallet (2004) exposa en el seu llibre "Educar a niños y niñas de 0 a 6 años" que aquesta autonomia permet a l'infant créixer segur, capaç, responsable, voluntariós, intel·ligent, disciplinat, tranquil i feliç. Ensenyar a un nen o nena a valdre's per si mateix, transmet un missatge de seguretat; aspecte

imprescindible per seguir aprenent, per progressar i també, tal com diu Thió (2011) per millorar la seva autoestima i el sentiment de competència.

En altres paraules, fent-los partícips entendran que el principal benefici d'alimentar-se i les repercussions de menjar o no, recauran sobre ells. En el moment que sentin que menjar és una necessitat seva assoliran una actitud responsable (Thió, 2011; Vallet, 2004). Gràcies a aquesta responsabilitat, el propi infant és qui ens ha d'indicar quina quantitat d'aliment vol sense sentir-se forçat, sentint-se a gust; sempre tenint en compte que la nostra observació serà una eina per conèixer la quantitat de menjar necessària (Vallet, 2004). El concepte de no forçar que ens exposa Vallet (2004) també el trobem esmentat en altres autors (Diez i Cusachs, 2011; Martínez i San Vice, 2007; Thió, 2011). Cal insistir en el terme quantitat, ja que en depèn l'èxit o el fracàs, garantir l'èxit en el menjar vol dir garantir la motivació i la validesa social en el nen.

Tal com s'ha dit, la seguretat de l'infant és una de les condicions fonamentals per fer que els infants es moguin i siguin feliços (Wettich, 2007). Però aquesta seguretat, segons Diez i Cusachs (2011) i l'Escola Juan Ramón Jiménez (s.d), no només vindrà influïda per l'autonomia sinó també pel vincle afectiu establert amb el personal de menjador. En el moment de dinar és quan l'infant comença a establir vincles afectius amb l'adult que té cura d'ell. Per tant, és imprescindible que els adults fomentin la creació d'aquest vincle afectiu en aquests moments (Geis, 2016).

Berry i Greenspan (2000) al·leguen que tenir una relació afectiva sòlida i estable amb l'infant és necessari per poder construir la capacitat de desenvolupar la confiança, l'empatia i una actitud compassiva cap als altres. Aquesta confiança cap a la figura de l'adult, serà un aspecte clau perquè escolti, cregui i s'estableixi una relació de qualitat. (Escola Juan Ramón Jiménez, (s.d); Thió, 2011). La relació també implicarà, per part del monitor, donar una atenció personalitzada als infants, és a dir, tenir cura de les necessitats individuals i respectant-ne el ritme biològic (Caminal, 2012; Diez i Cusachs, 2011). Així com, acompanyar-los en els seus processos de vida sense dirigir-los, donar-los tranquil·litat per a descobrir coses i enfrontar-se als riscos, i actuar com a mediador per ajudar que siguin els propis infants els que trobin solucions a través del diàleg (Diez i Cusachs, 2011; El Martinet, 2010; Picart, 2002; Vila, 2016; Wettich, 2007).

Per crear aquestes situacions de diàleg i relacions entre iguals són molts els autors que defensen que les agrupacions dels infants a les taules haurien de ser en petits grups, rondant entre els vuit i deu alumnes (Diez i Cusachs, 2011; El martinet, 2010; Escola Juan Ramón Jiménez, (s.d); Geis, 2016; Martínez i San Vice, 2007).

La cultura mediterrània entén els moments dels àpats com espais de relació, per tant els àpats són moments per a la socialització (Atie, Contreras i Zafra, 2011; El Martinet, 2010; Pinnacle, 2015). Fins i tot, s'ha de tenir en compte que a partir dels tres anys els infants es troben en plena eclosió del llenguatge i aquest es converteix en l'instrument principal per relacionar-se amb els altres i també comencen a utilitzar-lo per organitzar el seu món (Bassedas, Huguet i Solé 2007 i Berry i Greenspan, 2000). És per això que el

menjador ha de ser també un espai de comunicació, cooperació, que permeti escoltar-nos, compartir, gaudir, debatre, riure, convida i retrobar-nos amb els altres (Diez i Cusachs, 2011; Escuela Infantil Quitxalla, 2016). Tal com diu El Martinet (2010): “Els migdies han de convertir-se en un moment de plaer on es gaudeix del menjar i de la companyia” (p.24).

Ara bé, per mantenir aquesta convivència caldrà, tal com esmenten Diez i Cusachs (2011) i Vendrell (2016) afavorir uns límits i hàbits en la conducta com ara; respectar a tothom, saber escoltar, demanar correctament les coses, saber esperar, parlar amb un to adequat i fomentar uns models correctes i positius en la relació amb l'alimentació. Tot i això, Òdena (2007a) considera que aquests límits s'haurien de marcar a partir del diàleg amb l'infant, potenciant el seu raonament perquè s'adoni del que és necessari.

Aquesta socialització no només serà important entre iguals sinó també amb la família, amb la qual cal fomentar la seva participació i col·laboració en els àmbits de la vida diària de l'escola; és important per aconseguir que el temps i l'espai del centre sigui compartit durant tota la jornada (FaPaC, 2002; García i Doblas, 2012; Martínez i San Vice, 2007). Així com promoure la comunicació entre monitors, equip directiu i mestres per debatre els aspectes educatius i el seguiment dels nens i nenes, ja que ens permetrà realitzar una continuïtat de la tasca educativa i entendre millor algunes actituds i comportaments (Bassedas, Huguet i Solé, 2007; Díez i Cusachs, 2011; Galbas, 2001; Geis, 2016).

Recollint el més important, el menjador ha de ser una activitat totalment integrada dins de la vida escolar diària i ha d'adquirir la importància que es mereix, atès que és un moment propici per treballar valors i actituds, ajudar, motivar, animar i respectar (García i Doblas, 2012; Martínez i San Vice, 2007).

Tanmateix, quan es crea una atmosfera adequada i rica en afectivitat, i a la vegada es fomenta l'acceptació de normes i compromisos; a més de gaudir menjant, aprenen a valer-se per si sols; augmenta la seva confiança i seguretat en les seves capacitats; van afirmant la seva personalitat autònoma i responsable i construeixen una imatge positiva d'ells mateixos. En conseqüència, es contribueix en l'assoliment d'uns dels objectius fonamentals de l'educació infantil (Martínez, 2007; Thió, 2011). Convé ressaltar també que si el clima de les situacions d'alimentació és estable, relaxat i tranquil, fomentarà que esdevinguin contextos comunicatius i de participació conjunta i de diàleg (Bassedas, Huguet i Solé, 2007).

Dit d'una altra manera, els àpats que l'infant fa a l'escola han d'estar organitzats i preparats, per tant, per poder aconseguir-ho necessitem que l'equip educatiu hi reflexioni i així, poder donar aquesta resposta de qualitat (Martínez i San Vice, 2007).

Vivim en un món amb una successió de canvis constants i fins a un cert punt imprevisibles, tal com afirmen Abad, Belenguer, Broto, Fuentes, Ibor i López (2018, p.6):

Los espacios se transforman unas veces como consecuencia de los cambios introducidos en otros ejes de innovación de nuestro proyecto y otras veces se transforman como promotores de cambio en otros ejes de innovación.

Això fa que moltes de les fórmules que havien estat útils per resoldre certes necessitats, ja no siguin les mateixes que anys enrere (FaPac, 2002). El mateix passa amb la nostra visió envers el menjador, a

vegades ens adonem que aquest espai que sempre havia funcionat i que veiem amb normalitat, passa a ser qüestionat; és per això que tot aprenentatge implica un canvi, una modificació, ampliació, un perfeccionament d'allò que ja se sap (Azola i Otaño, 2007; Vila, 2016).

Per aquesta raó, observem que es reforça la importància de realitzar un procés de reflexió i transformació de la pròpia pràctica, però on, sobretot, es promogui l'organització i la implicació de tota la comunitat educativa (Diez i Cusachs, 2011; School food, (s.d); Vila,2016). Com hem pogut percebre, aquest article busca un raonament profund basat en teories i models actuals pedagògics que serveixen per saber on establir el nostre focus d'atenció; i a partir d'aquí, observar i conèixer quines pràctiques i realitats són l'origen d'aquestes necessitats d'actualització i repensar per poder transformar el menjador escolar en una experiència d'ensenyament-aprenentatge.

Objectius

Objectiu general

- Dissenyar un pla per a la transformació del menjador escolar en una experiència d'ensenyament-aprenentatge entorn de la interacció entre monitors i infants; la comunicació entre iguals; la consciència corporal; el grau d'autonomia dels infants i els aspectes físics i materials d'aquest espai.

Objectius específics

- Identificar els elements susceptibles de millora, d'una escola de l'àrea metropolitana de Barcelona, en relació a la interacció entre monitors i infants; la comunicació entre iguals; la consciència corporal; el grau d'autonomia dels infants i els aspectes físics i materials d'aquest espai.
- Explorar la percepció dels mestres, monitors i infants entorn de les necessitats de millora de l'espai del menjador escolar, respecte a les mateixes àrees.

Mètode

Aquesta recerca s'ha elaborat des d'una perspectiva quantitativa i qualitativa per transformar el menjador escolar en una experiència d'ensenyament-aprenentatge. Així com, identificar els elements susceptibles de millora de l'espai del menjador escolar de l'àrea metropolitana de Barcelona, vers (a) la interacció entre monitors i infants; (b) la comunicació entre iguals; (c) la consciència corporal; (d) el grau d'autonomia dels infants i (e) els aspectes físics i materials d'aquest espai; i explorar la percepció de membres de la comunitat educativa entorn les mateixes àrees. Ha estat una recerca transversal, atès que s'ha realitzat l'estudi en un determinat moment i s'han recollit les dades en un únic moment. Tanmateix, s'ha definit com una recerca de camp perquè s'ha realitzat en una situació natural de la realitat.

Participants

L'escola que ha participat en aquesta recerca és un centre concertat que es troba en l'àrea metropolitana de Barcelona, en concret al barri Progrés de la ciutat de Badalona. Comprèn des de l'etapa d'Educació Infantil fins a Formacions Professionals i s'organitza en 3 edificis; el nostre estudi s'ha focalitzat en el menjador del cicle d'Educació Infantil. En aquest centre van participar 15 mestres d'educació infantil, totes dones i amb una mitjana d'edat de 38,7 anys; 10 monitores titulades en educació en el lleure, amb 48,5 anys de mitjana, també totes dones. La majoria de les mestres i monitores provenien de graus/llicenciatures ($n = 16$; 64%), i una minoria es subdividia en Cicles de Formatius de Grau Superior - CFGS ($n = 3$, 12%), Batxillerats ($n = 3$; 12%) i Estudis de Secundària Obligatòria - ESO ($n = 3$; 12%). En relació amb els anys de treball hi havia gran variabilitat, des d'un mínim de 5 mesos fins a un màxim de 28 anys. Així i tot, la franja més nomenada ha estat la de 3 ($n = 4$; 16,7%), 4 ($n = 2$; 8,3%) i 20 ($n = 2$; 8,3%) anys de treball. Ara bé, el nombre mig d'anys treballats ha estat 9,3. Finalment, han participat un total de 17 infants els quals utilitzen el servei de menjador a l'escola, 5 nens i 3 nenes d'Educació Infantil 4 (EI4) i 6 nens i 3 nenes d'Educació Infantil 5 (EI5). La selecció dels participants va ser intencionada, ja que, com s'ha esmentat anteriorment, ens vam focalitzar únicament en una escola de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Instruments

Per respondre als nostres objectius, vam adaptar una pauta d'observació i un qüestionari i vam dissenyar un model d'entrevista.

En primer lloc, pel que fa a la pauta d'observació, es va elaborar per contestar al nostre primer objectiu específic, és a dir, identificar els elements susceptibles de millora en el menjador, d'una escola de l'àrea de Barcelona, quant a la interacció entre monitors i infants; la comunicació entre iguals; la consciència corporal; el grau d'autonomia dels infants i els aspectes físics i materials. Es va voler donar resposta a aquesta pregunta a partir de l'observació perquè consideràvem que era una eina clau per poder ampliar el coneixement de la situació a observar; per afavorir les intervencions de qualitat i de caire preventiu i per optimitzar el desenvolupament dels infants en contextos determinats. Per adaptar aquesta pauta es va utilitzar com a model una ja creada anteriorment per Geis (2014) i es va adequar al nostre context observacional. Les categories inicials es van mantenir: (a) interacció entre monitors i infants, (b) comunicació entre iguals, (c) grau d'autonomia dels infants i (d) aspectes físics i materials de l'espai; i es va incloure una de nova: "consciència i postura corporal"; la descripció de cada àrea la podeu trobar a l'Annex 1. Cada categoria estava formada per ítems d'observació; vam eliminar un total de 5 per ajustar-los al context escolar, com ara l'avaluació de l'espai; de les ràtios; de la ventilació i la llum; del mobiliari de bany o bé, del manteniment de l'espai. A més es va afegir, al final de cada categoria, una valoració qualitativa per poder anotar "observacions", i així poder redactar alguna idea més específica d'allò observat, quan fos necessari.

Per aquest motiu, a la nostra pauta d'observació (vegeu annex 2), hi trobàvem cinc categories generals: (a) interacció entre monitors i infants; (b) comunicació entre iguals; (c) consciència i postura corporal; (d) grau d'autonomia dels infants i, (e) aspectes físics i materials. Dins de cada categoria, com s'ha esmentat anteriorment, hi havia diversos ítems respecte a aquell àmbit i, cada ítem podia ser avaluat en diversos nivells: "molt adequat", "adequat", "poc adequat" i "inadequat"; per poder saber què li corresponia, disposàvem d'una breu descripció sobre allò que hauríem d'observar segons el grau d'adequació.

En segon lloc, hem utilitzat una entrevista semiestructurada (vegeu annex 3) aquesta es va dissenyar per tal de respondre al segon objectiu específic; explorar la percepció dels mestres, monitors i infants entorn de les necessitats de millora de l'espai del menjador, respecte a les mateixes àrees anteriors. Cal dir però, que l'entrevista anava enfocada únicament als infants d'EI4 i EI5, atès que pel que fa als mestres i monitors, es va donar resposta a aquest segon objectiu a partir d'un qüestionari. Aquesta entrevista constava de 13 preguntes obertes i s'abraçaven diferents àrees d'exploració: (a) aspectes generals; (b) el temps i l'espai del menjador; (c) la interacció dels infants amb els seus monitors de menjador; (d) la comunicació entre iguals; (e) l'autonomia dels nens i nenes a l'hora de dinar; (f) la consciència i postura corporal durant l'àpat i, (g) la percepció de millora d'aquest espai respecte als propis infants.

Per últim, l'altre instrument que es va utilitzar per donar resposta al segon objectiu específic, esmentat anteriorment, va ser el qüestionari (vegeu annex 4). Aquest anava destinat tant a mestres d'educació infantil com a l'equip de monitors de menjador, també ens vam inspirar en un creat per Geis (2014). L'autora presentava un model d'enquesta pels monitors de menjador de parvulari, en el qual primerament trobàvem preguntes de caràcter demogràfic, i tot seguit, introduïa indicadors de resposta múltiple per saber quina era la visió personal de l'espai del menjador. D'acord amb aquest model, vam seguir la mateixa estructura, però vam reformular i/o eliminar algunes preguntes perquè el qüestionari pogués anar destinat tant a mestres com a monitors. En total hi trobàvem 31 preguntes, 27 tancades i 4 obertes. S'iniciava amb qüestions de dades demogràfiques, per poder conèixer el perfil dels participants de la recerca; a continuació hi havia un seguit d'indicadors que es contestaven amb resposta múltiple tipus likert de 4 punts; "totalment en desacord", "en desacord", "d'acord" i "molt d'acord". D'aquesta manera, podríem observar la percepció que es tenia envers el menjador com a experiència d'ensenyament-aprenentatge. Per acabar, a diferència del model d'inspiració, vam incloure un espai per qui volgués aportar algun ítem de millora no esmentat durant el qüestionari; així com un apartat, en la darrera part, on la persona havia d'escollir 10 elements de transformació del menjador i ordenar-los segons la seva prioritat i preferència.

Procediment

Aquest estudi va sorgir d'una realitat observada a una escola de l'àrea metropolitana de Barcelona. Aquest va ser el motor que ens va fer qüestionar quin seria el grau d'adequació del seu menjador escolar respecte a la interacció entre monitors i infants, la comunicació entre iguals, la consciència i postura corporal, el grau d'autonomia dels infants i els aspectes físics i materials; i a partir d'aquí, amb l'acompanyament de les mestres, monitores i infants, poder plantejar un pla de millora perquè aquest espai es convertís en una experiència d'ensenyament-aprenentatge quant a les àrees esmentades anteriorment.

a. Recol·lecció de dades

Primerament, per poder donar resposta als nostres objectius, vam plantejar personalment, a la direcció de l'escola, el nostre propòsit i l'interès perquè col·laboressin. Per aquest motiu, vam presentar la nostra carta de presentació (vegeu annex 5) i el consentiment informat de la recerca (vegeu annex 6); un cop rebuda l'acceptació en col·laborar, vam iniciar aquest estudi. Cal tenir present però, que es van afegir les consideracions i aportacions de la direcció del centre, és a dir, un petit apartat de consciència i postura corporal durant l'àpat.

Segonament, un cop seleccionats i adaptats els instruments i les tècniques de recollida de dades, es va fer el treball de camp. En relació a l'observació, es va portar a cap la pauta durant 10 minuts al dia, al llarg de 3 dies. Quant a les entrevistes, es van estipular 4 dies per fer-les presencialment amb els infants; aquestes màxim van tenir una durada de 15 minuts i es van dur a terme a l'horari de menjador, després d'haver dinat. Per poder-les realitzar, depenent del grup d'infants, es va utilitzar una taula o una rotllana a terra i se'ls va comunicar que l'entrevista s'enregistraria amb una gravació d'àudio per després poder-la transcriure i extreure'n els resultats. En total vam aconseguir realitzar 4 entrevistes.

Paral·lelament es va presentar el qüestionari, el qual es podia respondre en paper o via internet, a través d'un formulari de Google que vam facilitar el seu link a la coordinadora d'Educació Infantil, la qual el va difondre mitjançant els correus electrònics a les mestres i monitores. En relació amb la modalitat de resposta del qüestionari vam obtenir un total de 25 mostres.

b. Anàlisi de dades

Després de dur a terme la recol·lecció de dades a partir de la pauta d'observació, els qüestionaris i les entrevistes enregistrades, vam iniciar el procés d'anàlisi de dades. Per la pauta d'observació es va fer un buidatge i es van determinar les àrees susceptibles de millora amb les puntuacions en les categories: "inadequats" o "poc adequats".

Quant a les entrevistes, es van transcriure i es van identificar els temes més rellevants i la seva freqüència. Finalment, les dades dels qüestionaris en paper es van introduir en la basa de dades de Google i es van analitzar conjuntament amb les respostes on-line; d'aquesta manera, es van analitzar les freqüències directes i en percentatges de cada àrea amb el mateix programa. Per últim, per reconèixer les prioritats dels participants respecte a les àrees de millora, es va utilitzar el programa Excel. Es va atribuir un valor a la

posició de cada ítem, és a dir, aquells que estaven en primera posició els hi corresponia un total de 10 punts, els que es trobaven en segon lloc 9, i així successivament fins a arribar a 1 punt aquells que estaven en desena posició. Així doncs, vam aconseguir dissenyar un gràfic de barres on es podia observar aquells elements de millora, els quals se'ls hi havia donat una major importància a l'hora de repensar el menjador com a espai d'ensenyament i aprenentatge.

Resultats

A continuació s'exposen els resultats obtinguts mitjançant les dades de la pauta d'observació, els qüestionaris de les mestres i monitores i les entrevistes als infants.

En relació amb el primer objectiu, vam poder identificar els elements susceptibles de millora en el menjador d'una escola, en l'espai destinat als alumnes d'infantil vers: (a) la interacció entre monitors i infants; (b) la comunicació entre iguals; (c) la consciència i postura corporal; (d) el grau d'autonomia dels infants i (e) els aspectes físics i materials.

Quant a l'àrea d'interacció entre monitors i infants, en la pauta d'observació, es van identificar 5 àmbits on es podria aplicar una possible millora. En primer lloc, dins la *comunicació verbal*, es va marcar com a "poc adequat" que els monitors expliquessin el menú del dia i els beneficis que aportava la ingestió d'aquells aliments únicament en situacions puntuals. A més a més, durant l'àpat, la veu de les monitores sobresortia de tant en tant per donar instruccions, en lloc de mostrar una actitud constant d'escolta als infants; aspecte considerat "poc adequat". En segon lloc, respecte a la *comunicació no verbal*, es va observar un excessiu moviment per part de les monitores, acció descrita com a "poc adequat". En tercer lloc, vam veure que la regulació del temps també era "poc adequada", atès que els infants havien d'esperar, a mesura que anaven acabant de dinar, a una certa majoria del grup per poder sortir al pati o anar a dormir.

La segona àrea d'observació va ser la comunicació entre iguals; es va enregistrar com a "inadequat" la possibilitat d'agrupacions, ja que aquestes sobrepassaven els 20 alumnes i això repercutia en les interaccions entre iguals i en el soroll que es produïa en l'espai de menjador.

Sobre la consciència i postura corporal, es va percebre que hi havia, per part de les monitores, mals hàbits a l'hora d'utilitzar postures corporals inadequades durant la realització de la seva tasca, com ara posicions incorrectes de l'esquena (corbant-la massa), les cames (no doblegant-les per collir alguna cosa de terra), entre d'altres. Això generava comentaris negatius lligats a queixes, a causa de molèsties i lesions del propi cos. Aquesta observació es va catalogar com a "inadequat". Tanmateix, el reforç que donava l'adult en els infants, quant a la postura corporal a l'hora de menjar, era "poc adequat"; només es feia en casos extrems, és a dir, quan un infant estava menjant de costat, amb les cames al cul o bé, pujades a la cadira.

L'àrea relacionada amb el grau d'autonomia dels infants va tenir un total de 6 elements "poc adequats". Primerament, no es deixava anar al lavabo durant els àpats, excepte en casos severos de poc control d'esfínters. Seguidament, alguns infants com aquells d'EI4 i EI5 podien desaparar la taula, però

només els coberts i gots. Per tant, no hi havia una responsabilitat completa per part dels nens i nenes, i aquells que eren d'EI3 no se'ls hi donava cap possibilitat a fer-ho. Tercerament, vers la ubicació en el menjador, els llocs normalment estaven assignats; a vegades se'ls deixava decidir on seure, però sota la supervisió de la monitora. L'ús de tots els coberts (inclòs el ganivet) només era possible en infants d'EI5 i no hi havia una incidència per part de l'adult en fer un bon ús d'aquests, únicament en casos extrems com utilitzar les mans per menjar o bé, agafar el cobert al revés. Finalment, es va observar que els més grans (EI5 i EI4) podien servir-se algun acompanyament, com ara el pa, però en canvi l'aigua no; i només podien negociar amb algunes monitores la quantitat de menjar que volien, atès que amb altres la quantitat venia determinada pel propi adult.

Per últim, en relació amb els aspectes físics i materials, vam percebre "poc adequat" que la pica per als nens on es dinava era de mida per a adults i els tovallons eren de paper. Es va definir com a "inadequat" que no hi hagués cap adaptació de materials per a infants que requerien NEE, tot i que tampoc hi havia cap cas; les bates de menjador només es canviaven un cop per setmana, excepte aquells casos on l'infant s'hagués embrutat excessivament. Els utensilis a l'hora de menjar eren l'ús de safates per contenir els aliments i gots de plàstics, aspecte considerat "inadequat". Finalment, en relació al nivell de soroll, aquells elements "poc adequats" eren que es presenciava molt de xivarri ambiental i era necessari apropar-se als infants per poder sentir el que deien; tenint en compte que l'espai on realitzava l'estona del migdia produïa molt "d'eco".

Per altra banda, quant al nostre segon objectiu; explorar la percepció dels mestres, monitors i infants entorn de les necessitats de millora de l'espai del menjador escolar, respecte a les mateixes àrees, els qüestionaris i les entrevistes van suggerir diverses preferències de millora vers els àmbits d'exploració.

Aspectes generals

En primer lloc, quant al qüestionari, el 29,2% ($n = 7$) dels participants estaven d'acord i el 70,8% ($n = 17$) totalment d'acord en considerar el menjador un espai immers en l'educació. Ara bé, opinaven que el menjador de l'escola no constava de tots els elements necessaris perquè esdevingués aquesta experiència d'ensenyament-aprenentatge, atès que la majoria estava en desacord ($n = 21$; 84%) i totalment en desacord ($n = 2$; 8%).

Pel que fa a les entrevistes als infants, com a aspectes generals, la majoria va afirmar que el que més els hi agradava fer en el menjador era repartir el pa, poder seure amb els seus companys i, en un cas en concret, també es va anomenar poder recollir els coberts. Totes aquestes tasques i accions les consideraven atractives perquè eren ells els que tenien la responsabilitat per fer-ho, i això els hi generava satisfacció. En canvi, quant als aspectes que no els hi agradava, van assenyalar idees com no poder repartir el pa o bé, no poder seure on volguessin.

Interacció entre monitors i infants

Pel que fa a les mestres i monitores, va haver-hi diversos ítems que van ser molt valorats. En primer lloc, tots els participants afirmaven estar d'acord ($n = 13$; 48%) i molt d'acord ($n = 12$; 52%) amb "els nens i

nes han de saber quin és el menú del dia". Ara bé, en relació amb el mateix ítem, les opinions van ser totalment oposades en les entrevistes dels infants; aquests van mostrar un cert desinterès en tenir coneixement sobre el menú del dia. Expressaven que no sabien el que menjarien excepte si ho preguntaven, però a la vegada un 76,5% ($n = 13$) indicava que: *Ens és igual saber-ho o no, volem que sigui sorpresa, ens agraden molts les sorpreses; Si sabem el que mengem està bé, però si no ho sabem ens és igual*. Cal tenir present però, que va haver-hi un grup ($n = 4$; 23,5%) que sí que va argumentar que: *És important saber-ho perquè són aliments i així també podem saber què és el que olorem quan baixem per les escales*.

En segon lloc, en els qüestionaris també s'observava que la majoria, de les mestres i monitores, estava d'acord ($n = 12$; 48%) i molt d'acord ($n = 12$; 48%) en "fomentar una interacció entre monitors i infants a partir del diàleg i no de normes". Finalment, l'últim ítem on quasi el total dels enquestats estaven d'acord ($n = 16$; 66,7%) i molt d'acord ($n = 4$; 16,7%), excepte una minora que estava en desacord ($n = 2$; 8,3%) i totalment en desacord ($n = 2$; 8,3%), va ser en donar la possibilitat de poder dinar junts, infants i monitores. Seguint la mateixa línia, tots els infants excepte un ($n = 16$; 94,1%) també manifestaven que sí que els hi agradaria poder dinar algun dia amb les monitores de menjador; atès que tal com expressaven: *Així podríem parlar amb elles, podrien ajudar-nos de més a prop, podríem abraçar-les i donar-lis petons*.

Comunicació entre iguals

Més de la meitat de les mestres i monitores van coincidir amb les seves opinions, atès que afirmaven estar d'acord ($n = 10$; 40%) i molt d'acord ($n = 9$; 36%) respecte a agrupar els infants en grups més petits a l'hora de dinar, i així poder millorar la socialització i la creació de converses entre iguals. Ara bé, hi havia una quarta part que va mostrar-se en desacord ($n = 5$; 20%) o totalment en desacord ($n = 1$; 4%). Vers aquesta idea, els alumnes també van reaccionar molt positivament, el 100% ($n = 17$) manifestava que els hi agradaria poder fer agrupacions més petites; per una banda argumentaven que podrien estar més amples i així no molestar-se uns als altres i per altra banda, creien que milloraria el seu to de veu i en conseqüència, no hi hauria tant de soroll perquè tindrien els companys més a prop. D'aquesta manera, podrien respectar la norma vers la parla entre companys que es plantejava constantment: *Es pot parlar, però fluixet*.

Consciència corporal

Tots els participants, del qüestionari, van opinar que estarien d'acord ($n = 13$; 52%) i molt d'acord ($n = 12$; 48%) en rebre formació respecte a la postura corporal a l'hora de treballar. De la mateixa manera, un 33,3% estava d'acord ($n = 8$) i un 62,5% molt d'acord ($n = 15$) a oferir bones pautes durant l'àpat als nens i nenes. Tot i això, una minoria ($n = 1$; 4,2%) es mostrava en desacord. En relació amb els nens i nenes, la majoria ($n = 15$; 88,3%) al·legava que: *No tots els nens seuen bé perquè alguns posen els peus a la cadira, altres seuen de costat o amb l'esquena com si estiguessin a un sofà*. Malgrat això, el 100% ($n = 17$) argumentava que ja tenien coneixements sobre aquest aspecte perquè la seva família o bé, la seva tutora els hi havien ensenyat com seure correctament. No obstant això, dos dels grups d'infants entrevistats ($n =$

9; 53%) afegien que “Ens agradaria que algú ens ho ensenyés millor perquè és important per no fer-nos mal a l’esquena o caure enrere”. Per tant, observàvem una concordança amb l’opinió de les mestres i monitores.

Autonomia dels infants

Vers l’autonomia dels infants, per una banda, són 2 els ítems que es van valorar molt positivament al llarg del qüestionari de les mestres i monitores. Primerament, on observàvem un 100% de conciliació amb les respostes, agrupant els d’acord ($n = 11$; 45,8%) i molt d’acord ($n = 13$; 54,2%), va ser en donar l’oportunitat de poder utilitzar tots els coberts amb un ensenyament adequat, incloent el ganivet. De la mateixa manera, la pregunta de l’entrevista destinada als infants d’EI4, sobre utilitzar tots els coberts inclòs el ganivet, ja que EI5 sí que l’utilitzava, més de la meitat ($n = 6$; 75%) opinava que: *Sí que ens agradaria poder tallar el menjar perquè quan anem als restaurants ho fem sols i a casa també ho hem fet algun cop*. Seguidament, el segon ítem molt valorat pels qüestionaris s’observava en “Poder desparar la taula sols”, atès que el 64% ($n = 16$) estava d’acord i el 36% ($n = 9$) molt d’acord. Aquesta responsabilitat també va estar estimada pels nens i nenes; un 88,3% ($n = 15$) volien parar i desparar la taula, ja que tal com va dir un d’ells: *Així ho podríem fer sols, a casa també ho faig i ajudo a la meva mare i també m’agradaria ajudar a les monitores en el menjador*.

Per altra banda, van haver-hi 2 altres aspectes on també van dominar els indicadors de “d’acord” i “molt d’acord”, tot i haver-hi una minoria que pensava el contrari. Aquest era el cas de servir sols el pa o l’acompanyament, ja que percebíem que el 48% ($n = 12$) de mestres i monitores estaven d’acord i molt d’acord ($n = 11$; 44%), i aproximadament menys d’una sisena part en desacord ($n = 2$; 8%). Vers aquesta idea, el 100% ($n = 17$) dels alumnes els hi agradava el fet de poder repartir ells sols el pa, atès que d’aquesta manera ho podrien fer sols.

L’últim aspecte més considerat per les monitores i mestres va ser; “Permetre que els nens i nenes puguin anar al lavabo durant l’àpat quan sigui necessari” perquè dues terceres parts estaven d’acord ($n = 13$; 52%) i molt d’acord ($n = 7$; 28%). En aquest cas, tots els infants ($n = 17$; 100%) valoraven positivament el fet de poder anar al lavabo quan ho necessitessin; tal com opinaven: *Demandar permís constantment se’ns fa pesat i a més a més, d’aquesta manera no se’ns escaparia tant el pipi i la caca*.

Vers les opinions dels alumnes, primerament, la majoria ($n = 16$; 94,1%) va corroborar que els hi agradaria posar-se el sabó sols perquè d’aquesta manera semblarien nens més grans i podrien posar-se la quantitat que volguessin. En segon lloc, el 100% ($n = 17$) afirmava que els hi entusiasmaria poder decidir on seure, ja que podrien estar amb els seus amics. Tot seguit, un 70,6% ($n = 12$) considerava atractiu posar-se sols el menjar i l’aigua; com han argumentat en molts casos anteriorment, d’aquesta manera podrien ajudar a les monitores i ho farien ells sols. Vers a decidir la quantitat de menjar, va haver-hi unanimitat ($n = 17$; 100%); mostraven un gran interès a poder decidir la quantitat: *Així si ens agrada molt, ens podem posar més i si ens agrada poc, ens podem posar menys; Així podríem menjar el que realment necessitem i no deixar menjar*. Per acabar, va haver una gran controvèrsia a “Utilitzats gots i plats de vidre”; una mica més

de la meitat ($n = 9$; 53%) es mostrava en desacord en fer-ho servir, ja que: *Se'ns podria caure a terra i es trencaria i ens podríem fer mal.*

Aspectes físics i materials

L'última àrea a reflexionar va ser en relació als aspectes físics i materials de l'espai; en aquest àmbit, en general, les mestres i monitores van valorar negativament els ítems proposats. D'aquests en podem destacar 4: en primer lloc, més de la meitat dels enquestats estaven en desacord ($n = 15$; 60%) i totalment en desacord ($n = 1$; 4%) que el temps destinat a l'hora de menjador fos suficient perquè es creés un clima relaxat i calmat. Per contra, a les entrevistes el 88,3% ($n = 15$) dels infants creien que tenien temps suficient per poder dinar tranquil·lament, excepte alguns que feien taller de robòtica al migdia ($n = 2$; 11,7%), atès que això els obligava a menjar ràpidament perquè sinó els companys marxaven.

En segon lloc, en els qüestionaris observàvem un desacord ($n = 16$; 64%) i totalment en desacord ($n = 3$; 12%) que els nens i nenes haguessin d'utilitzar tovallons de roba. En canvi, el 100% ($n = 17$) de l'alumnat es mostrava a favor, expressava que: *Hem d'utilitzar tovallons de roba perquè així podríem reutilitzar i no es gastaria tant de paper.* En tercer lloc, el 64% ($n = 16$) de les mestres i monitores estava en desacord i totalment en desacord ($n = 1$; 4%) que la distribució del mobiliari actual afavoria la mobilitat i l'autonomia dels propis infants. Finalment, també negaven que "El soroll que es produïa durant l'estona de dinar era adequat per garantir un clima agradable"; estant un 60% dels participants en desacord ($n = 15$) amb aquest ítem i un 20% ($n = 5$) totalment en desacord. Encara més, vers al soroll, els alumnes van mostrar un absolut acord amb les opinions; el 100% ($n = 17$) afirmava textualment; "Hi ha massa soroll i no ens agrada gens perquè ens fa mal el cap i les orelles, i això ens molesta i ens fa estar més enfadats".

Prioritats de millora respecte a l'espai de menjador

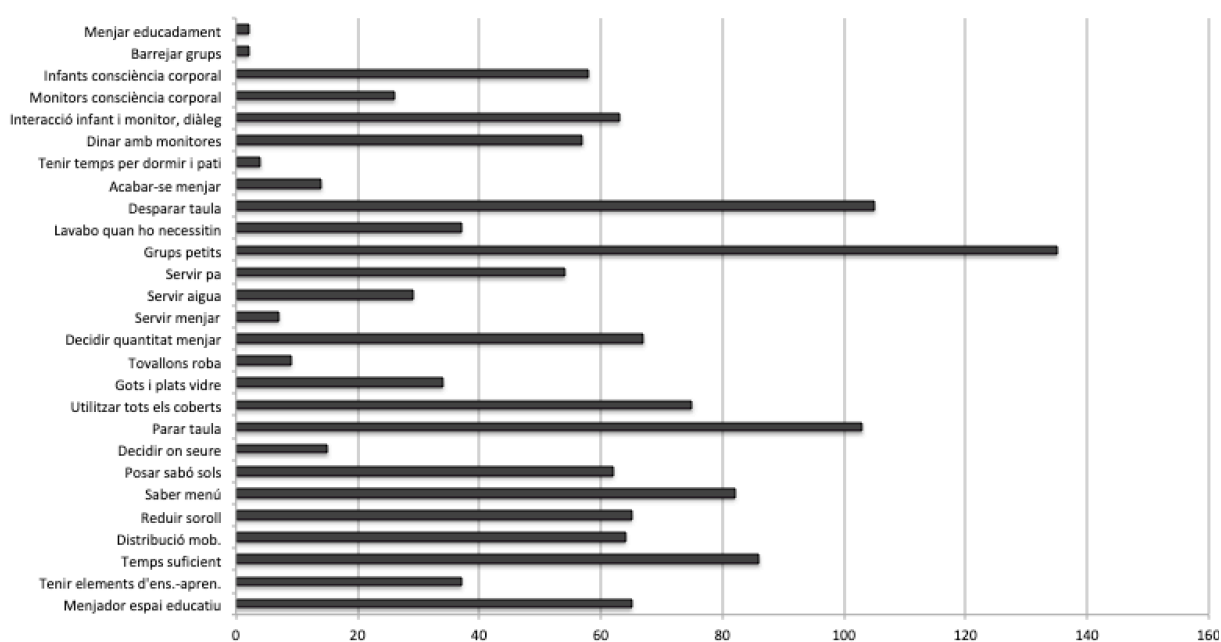

Figura 1. La percepció de millora del menjador respecte les mestres i monitores d'educació infantil. Dependent del valor que se li atribuïa a cada ítem, se li donava una puntuació o una altra, és a dir, aquells que es nomenaven en primer lloc rebien 10 punts i aquells que estaven en desè lloc, 1 punt.

En relació amb les prioritats a l'hora de replantejar el menjador com a espai d'ensenyament-aprenentatge (vegeu figura 1), per una banda, aquells aspectes que les mestres i les monitores consideraven primordials eren: primerament, crear grups més petits d'infants a l'hora de dinar per millorar i fomentar la comunicació entre iguals, amb un total de 135 punts. Seguidament, permetre que desparin la taula (105 punts) i en tercer lloc, que també puguin parar-la (103 punts). En canvi, aquelles qüestions que es van tenir menys en compte van ser aprendre a menjar educadament (2 punts); barrejar grups d'edats durant l'àpat (2 punts) i tenir temps per dormir i anar al pati (4 punts). Al marge dels ítems que s'explicitaven al qüestionari, els participants van aportar 3 elements de millora; barrejar grups d'edats durant l'estona de l'àpat, esmentat anteriorment; promoure bons hàbits per menjar adequadament i millorar el menú escolar.

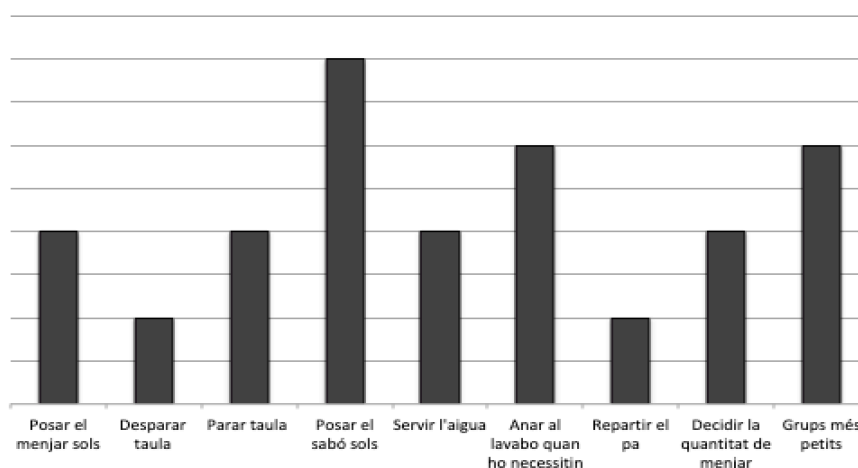

Figura 2. Percepció de millora del menjador escolar segons els alumnes d'educació infantil.

Per altra banda, resumint, segons els infants aquells aspectes que es podrien millorar de l'espai del menjador (vegeu figura 2) serien: posar-se el sabó sols; anar al lavabo quan ho necessitin i fer grups més petits per dinar. Tot seguit, en segon pla trobàvem; posar el menjar sols, parar la taula, servir l'aigua i decidir la quantitat de menjar que volen. En canvi, aquelles pràctiques que menys es van apreciar, tot i valorar-les com a prioritats, van ser desparar la taula i repartir el pa.

Discussió i conclusions

Aquesta recerca, com s'ha esmentat anteriorment, sorgí d'una observació d'una necessitat de reflexió i repensar del moment del migdia, a l'escola, en relació amb les nenes i els nens d'educació infantil. Aquest matís és considerat molt oportú i interessant per part de diversos autors com Caminal (2012), Vila (2016) i Zafra (2005), atès que, a partir de la pròpia experiència en alguns dels seus estudis, consideren que per poder dissenyar un canvi o un pla de millora sempre s'ha de qüestionar la nostra praxi; i així crear accions d'acord amb les necessitats reals.

Així doncs, a continuació s'exposen les aportacions més rellevants extretes dels dos objectius que han guiat aquest estudi; en primer lloc, poder identificar els elements susceptibles de millora en el menjador d'una escola, en l'espai destinat als alumnes d'educació infantil vers; (a) la interacció entre

monitors i infants; (b) la comunicació entre iguals; (c) la consciència i postura corporal; (d) el grau d'autonomia dels infants i (e) els aspectes físics i materials. I en segon lloc, explorar la percepció dels mestres, monitors i infants, entorn les necessitats de millora de l'espai del menjador escolar, respecte a les mateixes àrees.

Quan parlem de menjador com a espai educatiu, tots els mestres i monitors participants d'aquesta recerca, tot i considerar que el seu espai no consta dels elements necessaris per poder esdevenir un espai d'ensenyament-aprenentatge, opinen que el moment del migdia sí que hauria d'estar immers en l'educació; idea a la qual li donen gran suport El martinet (2010), Earl (2018), García i Doblas (2012), Geis (2016) i Picart (2002). Tal com Azola i Otaño (2001) expressen, aquests moments de la vida quotidiana en l'educació infantil han de ser objecte d'aprenentatge per poder fomentar la seguretat i la construcció d'identitat del propi infant.

Els nostres resultats sobre la interacció entre monitores i infants estan en la línia dels estudis portats a terme per Berry i Greenspan (2000) i Geis (2016), els quals consideren que, en aquests moments, l'adult ha de fomentar la creació del vincle afectiu amb l'infant i acompanyar-lo en els processos de vida, donant-li tranquil·litat, escolta i atenció a les seves necessitats individuals. Aconseguint així, que pugui desenvolupar la confiança, empatia i l'actitud compassiva cap als altres. Així mateix, aplicant aquest canvi podríem reformar un dels elements susceptible de millora "La veu de les monitores sobresortia de tant en tant per donar instruccions", el qual va ser definit com a "poc adequat".

D'altra banda, aquesta necessitat de vincle de l'adult amb l'infant també serà necessària entre iguals, és a dir, és important crear oportunitats de comunicació, cooperació, escolta, rialles i de retrobament amb els altres companys d'aules; fer de l'àpat un moment per a la socialització. En aquest espai inicialment es va percebre que la possibilitat d'agrupacions era "inadequada", ja que aquestes sobrepassaven els 20 alumnes i això repercutia en les seves interaccions. Per aquest motiu, seria oportú fer agrupacions petites d'infants a les taules, rondant entre els vuit i deu alumnes (Diez i Cusachs, 2011; El martinet, 2010; Escola Juan Ramón Jiménez, (s.d); Geis, 2016; Martínez i San Vice, 2007). Davant aquesta idea, tant mestres, monitores com infants participants, mostraven la mateixa visió que els autors citats anteriorment; argumentant-ho amb beneficis lligats a més amplitud, tranquil·litat sonora o bé, menys discussions entre iguals.

Quant a la consciència corporal, es va identificar que hi havia mals hàbits, per part de les monitores, a l'hora d'utilitzar postures corporals inadequades durant la seva tasca, com ara curvatures incorrectes de l'esquena; això provocava comentaris negatius lligats a queixes, a causa de molèsties i lesions del propi cos. Aquesta observació es va catalogar com a "inadequada", així com el fet de no reforçar la bona postura corporal en els infants a l'hora de dinar. Aquesta qüestió va ser molt considerada per part de tots els participants, afirmant així la necessitat de rebre bones pautes de postura corporal. Aprofitant aquest interès per ambdós parts, si es posés èmfasi en aquesta idea, tal com diu Thich Nhat Hanh (2011) dur a terme un treball de postura correcta a l'hora de seure, permetria que els infants poguessin modificar la

postura i la respiració sota la seva voluntat i els donaria la possibilitat de canviar el seu estat intern i en conseqüència, la seva relació amb el seu entorn i els altres (Cortés, 2016).

En referència als aspectes físics i materials es va observar que tant la regulació del temps com el nivell de soroll era “poc adequat”. Per una banda, es creava una espera massa llarga perquè els infants poguessin sortir al pati o anar a dormir. Per altra banda, es presenciava molt de xivarri ambiental i no s’escoltaven les converses dels infants. En conseqüència, adults com infants reconeixien que el soroll que es produïa durant l’estona de dinar era inadequat per poder garantir el clima agradable que Diez i Cusachs (2011) i Earl (2018) consideren vital, a l’hora de poder crear espais que incideixen en la millora de resultat i benestar personal. Així doncs, tenir en compte aquests dos conceptes, temps i soroll, serà d’especial importància a l’hora de poder donar qualitat a aquests espais.

Vers l’autonomia dels infants, aquells ítems més valorats per part de les mestres i monitores són utilitzar tots els coberts amb un ensenyament adequat, inclòs el ganivet, i responsabilitzar els nens i nenes per poder desparar la taula sols; aspectes els quals els infants es van mostrar d’acord, atès que ho consideraven una continuïtat de les tasques realitzades a casa seva. Podem observar doncs, que aquest argument mostra la importància que donen Bassedas, Huguet i Solé (2007) a l’hora de crear una similitud entre les taules de menjador i la taula parada a casa, observant així una continuïtat entre l’escola i la família. Fomentant aquest lligam aconseguiríem esmenar un dels elements susceptibles de millora catalogat com a “inadequat”: *Utilitzar utensilis de plàstics i l’ús de safates per contenir els aliments*.

Finalment, resumint les prioritats a l’hora de replantejar l’espai del menjador, per part de l’adult, han estat poder crear grups més petits fer fomentar la comunicació entre iguals durant l’àpat (135 punts) i permetre que puguin desparar la taula (105 punts) i parar-la (103 punts). Així mateix, per part dels infants, aquells ítems més valorats han estat crear grups més petits per dinar; posar-se sols el sabó de rentar les mans; anar al lavabo quan ho necessitin i també, poder parar la taula, decidir la quantitat de menjar i poder decidir on seure. Totes aquestes accions s’han de tenir molt en compte perquè permetran que l’infant sigui competent, capaç de prendre decisions, d’assumir riscos i responsabilitats amb les conseqüències que es donen i, així, aconseguir millorar aquells elements identificats com “poc adequats” com ara; no poder utilitzar tots els coberts; no poder seure on els propis infants decideixin o bé, no poder parar i desparar taula. D’aquesta manera, es promouria que l’estona de menjar esdevingués una experiència positiva i de qualitat (Bassedas, Huguet i Solé, 2007).

Per acabar, cal esmentar que al llarg d’aquesta recerca van sorgir algunes limitacions. Inicialment es buscava la participació de mestres d’educació infantil, atès que el menjador amb el qual ens enfocàvem era del segon cicle d’educació infantil; també cercàvem la contribució dels propis infants, de l’equip de monitors de menjador i finalment, de les famílies que utilitzaven aquest servei. Però, malgrat el nostre interès en la participació de tots aquests membres de la comunitat educativa, l’escola ens va comunicar que la col·laboració per part de les famílies no seria possible per motius de sol·licitació de permisos de recerca. En segon pla, l’altra limitació va ser que hagués estat interessant poder realitzar més entrevistes a

infants, però per qüestions de gestió del temps només se'n van poder realitzar 4, amb un total de 17 nens i nenes. L'última mancança observada ha estat no poder comptar amb dos observadors per a la realització d'aquest estudi, i d'aquesta manera poder establir acords i contrastar visions.

Finalment, considerem interessant que una futura investigació respecte a aquest àmbit, és a dir, vers l'estona del migdia, podria anar enfocada en com influeix els estudis o l'edat d'un professional en la visió de menjador com a espai d'ensenyament i aprenentatge. Així com, poder dissenyar un pla d'acció per introduir les possibles millores i fer-ne un seguiment per observar quines són aquelles que han funcionat i quines caldria fer-ne una altra valoració o repensà. Per acabar, també podríem dir que seria interessant ampliar aquesta recerca a l'etapa de primària, és a dir, utilitzar aquesta com una prova pilot i estendre-ho a cursos superiors.

Referències bibliogràfiques

- Abad, I., Belenguer, I., Broto, J., Fuentes, A., Ibor, A., i López, N. (2018). *Innovación Educación: Transformación de los espacios educativos en procesos sistémicos de innovación*. Recuperat a: <https://congresoinnovacion.educa.aragon.es/docs/actas/Espacios%20de%20Comunicaci%C3%B3n/Transformacion%20de%20los%20espacios%20educativos.pdf>
- Alzola, N., i Otaño, J. (2007). El perquè de la vida quotidiana. A M. Jubete. (Ed.), *El valor educatiu de les coses de cada dia* (pp. 11-17). Barcelona, Espanya: Rosa Sensat.
- Atie, B., Contreras, J., i Zafra, E. (2011). Comer en la escuela y sus circunstancias. *Zainak: Cuaderonos de Antropología-Etnografía*, (34), 61-74.
- Bassedas, E., Huguet, T., i Solé, I. (2007). *Aprender e ensinar a l'educació infantil*. Barcelona, Espanya: Editorial Graó.
- Berry, T., i Greenspan, S. (2000). *The irreducible needs of children: What every child must have to grow, learn, and flourish*. Cambridge, United Kingdom: Perseus Books Group.
- Caminal, N. (2012). El temps del migdia. *Segell*, (20), 10-11.
- Catalunya. Decret 101/2010, del 3 d'agost, d'ordenació dels ensenyament del primer cicle de l'educació infantil. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 5 d'agost 2010, núm. 5686, pp. 61472 – 61484
- Catalunya. Decret 160/1996, del 14 de maig, pel qual es regula el servei escolar de menjador als centres docents públics de titularitat del Departament d'Ensenyament. *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 20 de maig 1996, núm. 2208, pp. 4926
- Cortés, R. (2016). *Educant des de la respiració i la postura corporal*. Recuperat a <https://www.somesplai.cat/index.php/educant-des-de-la-respiracio-i-la-postura-corporal/>
- Diez, C., i Cusachs, N. (2011). El menjador, part del projecte educatiu d'una escola. *In-fàn-ci-a: educar de 0 a 6 anys*, (178), 27-32.
- Earl, L. (2018). *Schools and food education in the 21st century*. New York, USA: Routledge.

- El Martinet. (2010). El menjador de l'escolar, un espai de relacions. *In-fàn-ci-a: educar de 0 a 6 anys*, (176), 23-25.
- Escuela Infantil Quitxalla. (2016). Cuando las familias vienen a comer a la escuela infantil. *Aula de Infantil*, (87), 14-16.
- Escola Juan Ramón Jiménez. (s.d). *Pensem i reflexionem per capgirar el menjador*. Recuperat a https://educaciodemacat.cat/sites/default/files/crides/memoria_crida_hack_the_school.pdf
- FaPaC. (2002). Eduquem més enllà de l'horari lectiu: Qualitat, coresponsabilitat i equitat en els menjadors escolars, les vacances i les activitats extraescolars. Barcelona, Espanya: Federació d'Associacions de mares i pares d'alumnes de Catalunya.
- Galbas, I. (2001). *El menjador escolar: un espai i temps educatiu*. Moià, Espanya: Ediciona Raima.
- García, J. i Doblas, M. (2012). Los tiempos y espacios de una escuela abierta al entorno. *Aula: Innovación Educativa*, (217), 20-23.
- Geis, A. (2014). *Elaboració i validació d'un protocol per a l'avaluació de la qualitat educativa dels menjadors de parvulari* (Tesis doctoral). Recuperat a <https://www.tdx.cat/handle/10803/133009>
- Geis, A. (2016). La hora del almuerzo en la escuela infantil: un momento educativo. *Aula de Infantil*, (87), 9-13.
- Generalitat de Catalunya. (2017). *Participació en normativa: Consulta prèvia a l'elaboració del nou decret per regular el servei de menjador escolar*. Recuperat a <https://participa.gencat.cat/regulations>
- Generalitat de Catalunya. (2018). *Menjadors escolars: Tot el que cal saber sobre el nou decret dels menjadors escolars*. Recuperat a <http://ensenyament.gencat.cat/ca/arees-actuacio/centres-serveis-educatius/centres/menjadors-escolars/>
- Kalafa, A. (2011). *Lunch wars: How to start a school food revolution and win the battle for our children's health*. New York, USA: Penguin Group.
- Maite, V (2004). *Educar a niños y niñas de 0 a 6 años*. Barcelona, España: CISSPRAXIS.
- Martínez, V., i San Vice, A. (2007). El menjador a l'escola. A M. Jubete. (Ed.), *El valor educatiu de les coses de cada dia* (pp. 178-182). Barcelona, Espanya: Rosa Sensat.
- Miró, J. (2017). *Informe de retorn consulta pública prèvia del projecte de decret del servei escolar de menjador*. Recuperat a <https://participa.gencat.cat/informederetorn>
- Miró, J. (2017). *Consulta pública prèvia a l'elaboració del nou decret pel qual es regula el servei escolar de menjador*. Recuperat a <https://participa.gencat.cat/consulta>
- Òdena, P. (2007). Cada dia és únic. A M. Jubete. (Ed.), *El valor educatiu de les coses de cada dia* (pp. 149-156). Barcelona, Espanya: Rosa Sensat.
- Òdena, P. (2007). El valor de les petites coses. A M. Jubete. (Ed.), *El valor educatiu de les coses de cada dia* (pp. 27-33). Barcelona, Espanya: Rosa Sensat.
- Ortega, P. (2018). Educar es una aventura. *Revista Virtual Redipe*, 6, 30-32. Recuperat a <https://webcache.googleusercontent.com/>

- Picart, J. (2002). *Treballar com a monitor en un menjador escolar*. Barcelona, Espanya: Estris.
- Pinnacle. (20, agost 2015). Are school dining halls learning environments?. [Entrada blog]. Recuperat a <https://pinnacle-furniture.co.uk/blog/are-school-dining-halls-learning-environments/>
- Rocha, E., i Lessa, J. (2014). Educación en la pequeña infancia: la edad como transición para otras lógicas de acción en el comedor de una escuela de Educación Infantil pública (Florianópolis, Santa Catarina, Brasil). En C. Cerri., y T. Sánchez. (Ed.), *Aprendizaje de la ciudadanía y la participación: Contextos múltiples de socialización y aprendizaje. Un análisis desde la etnografía de la educación* (pp. 47-52). Madrid, España: Traficantes de Sueños.
- Saura, V. (10 d'octubre de 2018). El decret de menjadors és a punt d'entrar al forn: els sis punts més calents. *El diari de l'educació*. Recuperat a <http://diarieducacio.cat/el-decret-de-menjadors-es-a-punt-dentrar-al-forn-els-sis-punts-mes-calents/>
- School food (s.d). *Improving the dining experience in schools*. Recuperat a http://www.publichealth.hscni.net/sites/default/files/Dining%20Experience%2009_10.pdf
- Thich Nhat Hanh. (2011). *Saborear: Mindfulness para comer y vivir bien*. Barcelona, Espanya: Oniro.
- Thió, C. (2011). El menjar més enllà de la nutrició: autonomia, autoestima, responsabilitat. *Guix d'Infantil*, (59), 44-45.
- Vendrell, R. (2016). Las comidas, espacios de convivencia. *Aula de Infantil*, (87), 21-22.
- Vila, S. (2016). Repensar la hora de la comida. *Aula de Infantil*, 87, 17-20.
- Werrich, H. (2007). Autonomia i cooperació en la vida diària d'una escola bressol. A M. Jubete. (Ed.), *El valor educatiu de les coses de cada dia* (pp. 143-148). Barcelona, Espanya: Rosa Sensat.
- Zafra, E. (2005). Comer en la escuela: el modelo de educación alimentaria en el comedor escolar. *Trabajo social y salud*, (51), 361-382.

Annexos

ANNEX 1: Descripció de les àrees d'exploració

ÀREA D'EXPLORACIÓ	DESCRIPCIÓ
Interacció entre monitors i infants	Àrea enfocada a la relació infant – monitor des de diferents àmbits, és a dir, tenint en compte com és la comunicació verbal, si es dóna protagonisme a la veu de l'infant, al diàleg, si sobresurt constantment la veu dels monitors. Tanmateix, s'observa el vincle que es crea, el contacte que s'estableix amb l'infant, les sancions que s'imposen i el respecte del ritme de cada nen o nena.
Comunicació entre iguals	S'explora com són les converses entre els infants, si es dóna l'oportunitat que interaccionin verbalment durant l'àpat i també, s'observa com són les agrupacions dels alumnes.
Consciència i postura corporal	Es tracten qüestions com ara tenir una bona postura per seure i/o treballar, és a dir, aspectes físics i de reforç verbal dels monitors cap als infants.
Grau d'autonomia dels infants	S'observa com és l'autonomia dels nens i nenes i quines responsabilitats se'ls hi dóna perquè puguin desenvolupar-la i fomentar la seva iniciativa, per exemple: parar i desparar la taula, rentar-se les mans, ús dels coberts, decidir el lloc on seure o bé, autoservir-se.
Aspectes físics i materials de l'espai	Àrea on s'exploren els elements més físics de l'espai del menjador, és a dir, mobiliari i/o utensilis. Així com el nivell de soroll dins el menjador.

ANNEX 2: Pauta d'observació

1. INTERACCIÓ ENTRE MONITORS I INFANTS

Ítems	Grau d'adequació			
	Molt adequat	Adequat	Poc adequat	Inadequat
Comunicació verbal	S'explica als infants el menú i què cal fer.	S'explica als infants què cal fer. No s'explica el menú.	Algun monitor fa explicacions prèvies als infants	Ningú fa cap explicació
	Es fa una explicació detallada sobre què ens pot aportar aquell aliment	Es fa una explicació poc detallada de la importància d'aquell aliment	Algun monitor fa explicació detallada als infants	Ningú fa cap explicació
	S'ofereix sempre i per part de tots els monitors diàleg i comprensió davant alguna dificultat.	La major part dels monitors ofereix diàleg i comprensió davant alguna dificultat.	Algun monitor dialoga puntualment amb algun infant.	No s'ofereix la possibilitat de diàleg
	Hi ha una actitud constant d'escolta dels infants.	No hi ha una actitud constant d'escolta dels infants.	Sobresurt, de tant en tant, la veu dels monitors per donar instruccions.	Sobresurt constantment la veu dels monitors donant instruccions.
	La major part dels missatges dels monitors són positius (donen ànims, reforcen una acció...).	S'alternen missatges d'ànim conjuntament amb instruccions	La major part dels missatges infonen pressa o coacció.	Els missatges són clarament normatius, donen pressa o coacció.
Atenció a les demandes	S'atenen les demandes dels infants; els monitors estan per ells.	S'atenen les demandes dels infants, però no tots els monitors estan per ells.	S'atén poc a les demandes dels infants; els monitors estan distrets o parlant	No s'atén a cap de les demandes dels infants; els monitors estan parlant entre

			entre ells.	ells o distrets.
	Tots els monitors busquen contacte amb totes les criatures, fins i tot amb les que no fan una demanda explícita.	Hi ha algun monitor que busca el contacte amb totes les criatures, fins i tot amb les que no fan una demanda explícita.	No es busca el contacte amb les criatures, només s'atenen els que fan una demanda explícita.	No es busca el contacte amb les criatures i no s'atenen les demandes dels nens que ho sol·liciten.
	Es convida amablement a menjar amb una mínima interacció física d'ajut si l'infant ho precisa o ho demana.	Es convida amablement a menjar i s'ajuda físicament a iniciar el moviment o a escurar el plat, però l'acció principal la fa l'infant.	S'ajuda pràcticament tots els infants a anar escurant el plat, amb una acció molt present per part de l'adult.	S'ajuda mecànicament els infants, sense previ avís i de manera brusca (agafant el cap, paixent des de darrere...).
Sancions	Davant una dificultat o conducta disruptiva s'observa, per part de tots els monitors, diàleg i consens.	Davant una dificultat o conducta disruptiva s'observa comprensió i diàleg només per part d'algun monitor.	Davant una dificultat o conducta disruptiva es tendeix a cridar o sancionar l'infant (se'l deixa sense postres o se'l ridiculitza)	Davant una dificultat o conducta disruptiva se sanciona els infants davant els altres o es prenen mesures força dràstiques (es castiga fora del menjador, es guarda el menjar per berenar)
Comunicació no verbal	Actitud (postura) tranquil·la per part dels adults.	Algun monitor roman tranquil.	Excessiu moviment per part dels monitors amunt i avall.	Nerviosisme per part dels monitors.
	Apropament als infants; hi ha algun monitor assegut en una de les taules on dinen els nens.	Algun monitor roman prop dels infants.	Només algun monitor s'apropa als infants.	Actitud distant cap als infants.
	Mirades o gestos de complicitat o comprensió per part de tots o la	Algunes mirades de complicitat per part d'algun monitor.	Poques mirades als infants.	Les mirades són per infondre respecte o sancionar.

	majoria de monitors.			
Regulació dels temps	Es respecta el ritme de cada un dels infants; hi ha una estona fixada per recollir, però es convida els infants amablement a continuar o a deixar el menjador.	Es respecta el ritme de cada un dels infants però a una hora determinada recullen tots els plats sense sancionar els qui no han acabat.	Es respecta el ritme fins a una hora determinada en què els que no han acabat reben algun tipus de sanció o comentari verbal sancionador.	Hi ha una hora fixada per acabar i des del primer moment s'infon pressa als infants. Se sanciona els qui són més lents.
	A mesura que les criatures acaben, van al lavabo abans d'anar a dormir o a esbargir-se.	Quan han acabat alguns infants van al lavabo i altres no i se'ls envia directament al pati o a dormir.	Quan van acabant s'han d'esperar que ho faci certa majoria per deixar-los anar al lavabo o directament al pati o a dormir.	Ha d'haver acabat gairebé tot el grup abans d'aixecar-se de taula. Després, es va directament al pati o a dormir.

Observacions

2. COMUNICACIÓ ENTRE IGUALS

Ítems	Grau d'adequació			
	Molt adequat	Adequat	Poc adequat	Inadequat
Comunicació verbal	Es deixa parlar als infants, els quals mantenen tertúlies entre ells de manera respectuosa.	No tots els monitors deixen parlar, només alguns infants mantenen tertúlies entre ells.	Els infants poden parlar puntualment entre ells (quan l'adult ho autoritza).	No es deixa parlar gens als infants entre ells.
	Es poden sentir les diferents converses.	Se senten només les converses properes.	Es fa difícil poder escoltar cap conversa pel nivell de soroll.	Hi ha molta cridòria o no es deixa parlar.
Possibilitats d'agrupació	Agrupacions de 6 o menys infants.	Agrupacions de 7 a 10 infants.	Agrupacions d'11 a 13 infants.	Agrupacions de més de 13 infants.

Observacions

3. CONSCIÈNCIA I POSTURA CORPORAL

Ítems	Grau d'adequació			
	Molt adequat	Adequat	Poc adequat	Inadequat
Vers l'infant	Els infants són conscients de la seva postura correcta a l'hora de menjar. Tenen automatitzada la postura.	Alguns infants seuen correctament a l'hora de menjar però no són constants.	Els infants només seuen bé quan els monitors o els propis companys els avisen.	Els infants no seuen correctament a l'hora de menjar ni tampoc donen importància aquest fet. Postura corporal incorrecta.
Vers el monitor	Tots els monitors tenen una bona consciència corporal a l'hora de fer la seva tasca. Ho tenen automatitzat.	Alguns monitors tenen automatitzada una bona postura corporal.	Puntualment es corregeix la postura corporal del propi monitor, davant una observació d'un company o de si mateix.	Postura corporal inadequada durant la seva tasca (esquena, cames...). Queixes de molèsties i lesions.
	Tots els monitors reforcen aquest aspecte en els infants diàriament.	Alguns monitors reforcen aquest aspecte en els infants.	Es reforça la postura corporal correcta d'un infant en casos extrems (menjar amb els peus de costat, a la cadira...).	No es té en compte la postura de l'infant a l'hora de menjar.

Observacions

4. GRAU D'AUTONOMIA DELS INFANTS

Ítems	Grau d'adequació			
	Molt adequat	Adequat	Poc adequat	Inadequat
Hàbits d'higiene	Es deixa que els infants es posin sols el sabó.	L'adult distribueix el sabó als infants tot i que podrien fer-ho sols.	L'adult distribueix el sabó als infants perquè no poden fer-ho sols.	No es considera l'ús del sabó.
	S'eixuguen sols les mans i se supervisa aquesta acció.	S'eixuguen sols les mans però ningú supervisa l'acció.	És l'adult qui eixuga les mans o bé no se supervisa que els infants s'eixuguin les mans.	No se supervisa si els infants s'eixuguen o no les mans.
	Es renten sols les mans abans i després de dinar i se supervisa aquesta acció.	Es renten sols les mans abans i després de dinar, però no ho fan tots perquè no se supervisa l'acció.	Hi ha una acció molt dirigida per part de l'adult; pràcticament els renten les mans per anar més ràpid.	No hi ha control de si es renten les mans tant abans com després de dinar.
	Hi ha la consigna clara de poder utilitzar el lavabo quan ho necessiten i hi ha la supervisió de l'adult.	Hi ha la consigna clara de poder utilitzar el lavabo quan ho necessiten però no hi ha cap supervisió per part de l'adult.	Només algun monitor deixa anar al lavabo durant els àpats.	No es deixa anar al lavabo durant els àpats o bé hi ha molt de desordre perquè s'aixequen quan volen i sense demanar permís.
	Se'ls deixa accionar sols la cadena i hi arriben bé.	Se'ls deixa accionar sols la cadena, però no hi arriben.	No se'ls deixa accionar sols la cadena, tot i que hi arriben.	No se'ls deixa accionar sols la cadena i, a més, no hi arriben.
Parament i desparament de taula	Hi ha encarregats de parar i desparar taula i de servir algun menjar o l'aigua. O Cada infant es despara la	Els infants poden ajudar a parar taula però no és un fet constant o no està integrat com una activitat quotidiana.	Alguns infants (per exemple, només el grup dels més grans) es despren la taula.	No hi ha l'opció ni de parar ni desparar taula, ni de fer cap acció autònoma durant el dinar.

	taula. O Els infants poden aixecar-se a agafar el segon plat o les postres.	O Només els infants dels grups més grans poden aixecar-se a cercar un plat o les postres.		
	Hi ha una gradació en el grau d'autonomia (tasques que poden fer) de menor a major dificultat segons l'edat de les criatures. I els monitors vetllen perquè es faci.	Hi ha una gradació en el grau d'autonomia (tasques que poden fer) de menor a major dificultat segons l'edat de les criatures, però no tots els monitors el tenen en compte.	No s'ha previst una gradació en el grau d'autonomia, sinó que està determinat pel criteri del monitor	No hi ha cap gradació en el grau d'autonomia de menor a major dificultat segons l'edat de les criatures; els monitors no deixen fer res als infants.
	En cas que algun infant embruti molt l'espai se'l responsabilitza a ajudar a escombrar.	Els infants de tant en tant se'ls responsabilitza a escombrar allò que han tirat al terra.	S'explica a l'infant la situació però acaba recollint l'adult.	L'adult recull sense donar importància a aquest aspecte.
Ubicació en el menjador	Cada infant escull el lloc on seure.	Cada infant escull el lloc on seure dins una taula assignada.	Els llocs estan assignats però puntualment es pot decidir on seure.	Els llocs estan assignats; és l'adult qui assigna els llocs.
Ús de coberts	Els infants poden fer servir tots els coberts i s'ensenya a utilitzar-los correctament.	Els infants poden fer servir tots els coberts però es fa poca incidència en l'ús adequat dels coberts.	Es limita sovint l'ús del ganivet a P5 tot i que en altres edats el podrien fer servir per tallar segons quins aliments. No hi ha incidència en el bon ús dels coberts.	No es deixa fer servir el ganivet en cap edat. No hi ha incidència en el bon ús dels coberts.
Autoservei del menjar	Cada infant es pot posar la quantitat d'aliment que creu adient tot servint-se sol el	Com a criteri general, es pot negociar amb l'adult la quantitat de menjar que es	Només es pot negociar amb alguns monitors la quantitat	No hi ha possibilitat de decidir la quantitat de menjar.

	menjar al plat.	vol.	de menjar que es vol.	
	Els nens se serveixen sols algun plat, l'aigua i els acompanyaments en totes les edats.	Els infants es poden servir algun acompanyament (com l'amanida o el pa) o l'aigua en totes les edats.	Només els més grans (P5) poden servir-se algun acompanyament o l'aigua.	L'adult és qui ho serveix tot: menjar, aigua i acompanyaments.

Observacions

5. ASPECTES FÍSICS I MATERIALS

Ítems	Grau d'adequació			
	Molt adequat	Adequat	Poc adequat	Inadequat
Mobiliari de l'espai on es dina	Taules, cadires i mobles auxiliars de diferents mides segons l'edat o necessitat de les criatures.	Taules i cadires adients a la mida dels infants.	Algunes taules i cadires de mida infantil.	Cap moble respecta les mides dels infants.
	Piques, dispensador de sabó i eixugamans a l'espai on es dina; són abastables als infants.	Piques, dispensador i eixugamans a l'abast de la majoria dels infants.	Hi ha pica per als nens a l'espai on es dina però té una mida per a adults.	No hi ha cap tipus de pica a l'espai on es dina.
	Hi ha hagut una adaptació del mobiliari i utensilis per als infants que ho requereixen (NEE) sempre que ha calgut.	Només s'han adaptat alguns utensilis (si ha calgut) però no el mobiliari.	S'ha previst (Projecte d'escola) però no s'observa l'adaptació del mobiliari per als infants que ho requereixen (NEE).	No s'ha previst ni s'observa l'adaptació de materials per als infants que ho requereixen (NEE).
Utensilis	Tovalles de roba.	Tovalles plastificades.	Tovalles de paper.	Absència de tovalles.
	Tovallons de roba o pitets segons l'edat; es canvien diàriament.	Tovallons de paper o pitets de roba segons l'edat, aquests es canvien tres cops a la setmana.	Tovallons de paper o ús de pitets en algunes edats. Si són de roba es canvien dos cops a la setmana.	Absència de tovallons. Ús de pitets per a tots els grups. Si hi ha tovallons de roba només es canvien un cop a la setmana.
	Plats i gots que no són de plàstic.	Plats que no són de plàstic i gots de plàstic.	Plats i gots de plàstic.	Ús de safates per contenir el menjar.

Nivell de soroll dins el menjador	Els infants poden parlar còmodament entre ells.	Els infants poden parlar alguns moments entre ells.	Els infants han de cridar per mantenir una conversa.	Els infants criden constantment.
	No hi ha crits per part dels adults.	Crits puntuals per part dels adults.	Se senten crits per part dels adults.	Els crits per part dels adults són constants.
	Es poden seguir bé les converses dels infants.	Es poden seguir algunes converses més properes.	Cal acostar-se als infants per sentir el que diuen.	És difícil poder seguir cap conversa.
	Gens de xivarri ambiental.	Xivarri en moments puntuals (en desparar taula...).	Molt de xivarri ambiental.	Excessiu xivarri ambiental durant tota l'estona.

Observacions

ANNEX 3: Entrevista infants

ENTREVISTA A INFANTS D'EI4 I EI5

Hola! Em dic Clàudia Llopart Bennasar i estic estudiant el Màster Universitari de Psicopedagogia a la Universitat Blanquerna – Ramon Llull de Barcelona. Aquest any és el meu últim any d'estudis i estic fent un treball que es diu: Menjador escolar, espai educatiu: Pla de millora per al Col·legi Badalonès.

Per poder-ho fer necessitaria la vostra ajuda; us agradaria participar? Si és que sí, hauríeu de contestar tretze preguntes sobre la vostra experiència en el menjador escolar. No serà llarg de contestar!!

Gràcies a les vostres respostes podré explorar què és allò que creieu necessari per millorar l'espai del menjador escolar. Les respostes d'aquestes preguntes seran anònimes, és a dir, no se sabrà de qui són.

Moltes gràcies per la teva col·laboració, gràcies a vosaltres podré aconseguir acabar el meu treball i millorar el vostre menjador escolar.

EDAT DELS INFANTS: _____

ASPECTES GENERALS

1. Què és el que més us agrada del menjador? Per què?
2. Què és el que menys us agrada? Per què?

TEMPS I ESPAI

3. Penseu que teniu temps per dinar o heu de dinar de pressa?
4. Com és la quantitat de soroll que hi ha al menjador: poc soroll, molt soroll...? Us agrada, no us agrada? Per què?

INTERACCIÓ AMB LES MONITORES DE MENJADOR

5. Us agradaria dinar, algun dia, amb les monitores de menjador? Per què?
6. Abans de dinar sabeu el que menjareu? Creieu que és important saber-ho? Per què?

COMUNICACIÓ ENTRE IGUALS

7. Quines són les normes del menjador en quant a parlar amb els companys mentre dineu? Podeu parlar, no podeu...?
 - 7.1 (En cas que no). Què us agradaria?
8. Us agradaria que a les taules hi hagués grups més petits de nens? Per què?

AUTONOMIA

9. Heu de dir si us agradaria molt, poc o gens, i per què?
 - Posar-vos sols el sabó per rentar les mans.
 - Decidir on voleu seure.

- Parar i desparar la taula.
- Utilitzar tots els coberts, incloent el ganivet (nens d'EI4).
- Utilitzar gots i plats de vidre.
- Utilitzar tovallons de roba.
- Utilitzar tovallons de paper. (Què preferiu tovallons de roba o paper, per què?)
- Decidir la quantitat de menjar que voleu.
- Posar-vos sols el menjar i l'aigua.
- Repartir sols el pa.
- Poder anar al lavabo quan ho necessiteu.

CONSCIÈNCIA I POSTURA CORPORAL

10. Penseu que seieu bé a l'hora de menjar? Per què?

11. Qui us ha ensenyat a menjar amb una bona postura corporal? En el cas que ningú us ho hagi ensenyat, us agradaria que us ho ensenyessin?

PERCEPCIÓ DE MILLORA DEL MENJADOR

12. Què canviariéu del menjador? Què us agradaria fer/tenir i que ara no es fa en el menjador?

13. Si poguéssiu canviar el menjador, digueu 5 coses, de les que hem dit abans, que us agradaria molt que es poguessin fer.

ANNEX 4: Qüestionari mestres i monitores

QÜESTIONARI PER A MESTRES D'EDUCACIÓ INFANTIL I MONITORS DE MENJADOR

Benvolgut/da, em dic Clàudia Llopart Bennasar i sóc alumna del Màster Universitari de Psicopedagogia de la Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna - Ramon Llull. En l'últim del màster es duu a terme el treball de fi de Màster, que en el meu cas es titula: Menjador escolar, espai educatiu: Pla de millora per al Col·legi Badalonès.

Per poder-lo dur a terme necessitaria que contestés un qüestionari que no durarà més de 15 minuts. Aquest consta de 31 preguntes, 27 són tancades i 4 obertes. L'objectiu és explorar la percepció dels mestres i monitors de menjadors entorn les necessitats de millora de l'espai del menjador escolar. Les dades que obtinguem seran guardades de forma confidencial i en anonimat.

Indicacions sobre com respondre el qüestionari:

- A les respostes tancades, caldrà marcar amb una creu l'opció que més s'ajusti a la seva opinió.
- A les respostes obertes, caldrà redactar un petit escrit dins els espais marcats.
- En cas de no voler/poder/saber respondre alguna pregunta, caldrà deixar la resposta en blanc i passar a la següent pregunta.

Agraïm la seva col·laboració en aquesta recerca, gràcies a la seva participació podrem transformar el menjador escolar en una experiència d'ensenyament-aprenentatge.

DADES DEMOGRÀFIQUES

1. Gènere: Dona Home

2. Edat: _____

3. Estudis

- Estudis Secundària Obligatòria
- Batxillerat
- Grau/Llicenciatura
- Doctorat
- Altres: _____

4. Anys que treballes com a mestra/monitora en aquesta escola: _____

EL MENJADOR ESCOLAR

	Totalment en desacord	En desacord	D'acord	Molt d'acord
1. El menjador és un espai immers en l'educació.				
2. El nostre menjador escolar té tots els elements necessaris perquè sigui una experiència d'ensenyament-aprenentatge, no necessita cap millora.				
3. El temps destinat a l'hora del menjador és suficient perquè els nens i nenes puguin menjar en un ambient relaxat i calmat.				
4. La distribució del mobiliari afavoreix a la mobilitat dels nens i nenes i a la seva autonomia.				
5. El soroll que es produeix, durant l'estona de dinar, és l'adequat per a poder crear un clima agradable.				
6. Els nens i nenes han de saber quin és el menú del dia.				
7. Els nens i nenes s'han de posar sols el sabó.				
8. Els nens i nenes han de poder decidir on seure durant l'estona de l'àpat.				
9. Els nens i nenes han de parar sols la taula.				
10. Els nens i nenes poden utilitzar tots els coberts (forquilla, cullera i ganivet) amb un ensenyament adequat.				
11. Els nens i nenes han d'utilitzar gots i plats de vidre.				
12. Els nens i nenes han d'utilitzar tovallons de roba.				
13. Els nens i nenes han de poder decidir la quantitat de menjar que volen.				
14. Els nens i nenes han de servir-se sols el menjar.				
15. Els nens i nenes han de servir-se sols l'aigua.				
16. Els nens i nenes han de poder servir sols el pa (acompanyament).				
17. Agrupar els infants en grups més petits, a les taules, a l'hora de dinar, milloraria la				

socialització i la creació de converses entre iguals.				
18.Els nens o nenes poden anar al lavabo, durant l'àpat, quan ho necessitin.				
19.Els nens i nenes han de desparar la taula sols a l'escola.				
20.Els nens i nenes han d'acabar-se el menjar que se'ls posa al plat.				
21.Els nens i nenes que no acaben a temps de dinar no arriben anar al pati/dormir.				
22.Els nens i nenes han de poder dinar amb les monitores de menjador.				
23.La interacció entre monitors i infants ha de ser a partir del diàleg no de les normes.				
24.Els monitors haurien de rebre formació respecte a la postura corporal a l'hora de treballar.				
25.Els infants han de rebre bones pautes de consciència i postura corporal durant l'àpat.				
26.En cas que vulguis esmentar algun altre element de millora, redacta-ho a continuació:				

27. De tots els ítems esmentats anteriorment escull-ne 10 i ordena'ls segons en quin ordre de preferència els escriuries si volguessis millorar l'espai de menjador (per exemple: 1. Servir-se sols; 2. Menjar amb els infants...)

1	
2	
3	
4	

5	
6	
7	
8	
9	
10	

ANNEX 5: Carta de presentació

Benvolgut/Benvolguda,

Sóc la Clàudia Llopart Bennasar, alumna del Màster Universitari de Psicopedagogia de la Facultat de Psicologia, Ciència de l'Educació i de l'Esport (FPCEE) Blanquerna i m'adreço a vostès per demanar-vos la col·laboració en la investigació que estem duent a terme com a Treball Fi de Màster, el qual té com objectiu transformar el menjador escolar en una experiència d'ensenyament-aprenentatge, així com identificar els elements susceptibles de millora en una escola de l'àrea metropolitana de Barcelona i explorar la percepció dels mestres, monitors i infants entorn les necessitats de millora de l'espai del menjador escolar.

Educar, en el context actual, s'entén com un procés que no té un espai ni un temps fixe a les escoles, s'aprofiten tots i cadascun d'ells; l'entrada, els passadissos, els espais a l'aire lliure, entre altres. Per aquest motiu, el menjador ha de ser una activitat totalment integrada dins de la vida escolar diària i ha d'adquirir la importància que es mereix, atès és un moment propici per treballar valors i actituds, ajudar, motivar, animar i respectar. D'aquí rau la motivació que ha impulsat aquest pla de millora.

És amb la intenció d'aprofundir en aquest tema que, en concret us demanem:

- La participació de mestres i monitores de menjador per respondre un qüestionari, el qual consta de 27 preguntes tancades i 4 obertes. El qüestionari es podrà emplenar entre 10 i 15 minuts. Tot i poder-se respondre en paper, també s'enviarà per correu i el podreu trobar en aquest enllaç: <https://goo.gl/forms/5ayFSofLdgWNTDIE3>
- La participació d'alguns dels infants que utilitzen el servei de menjador, per respondre una entrevista de 13 preguntes obertes. Aquesta entrevista durarà màxim entre 10 i 15 minuts i es farà en grups de 4 a 5 infants, aleatòriament.

Finalment i d'acord amb els criteris ètics actuals, agraiem que ens retorneu el document adjunt *Full de consentiment informat*, signat pels participants dels qüestionaris de mestres i monitors i pels tutors dels alumnes.

Estem a la vostra disposició per a qualsevol dubte o aclariment que necessiteu. Us agraïm molt sincerament la vostra participació.

Cordialment,

Barcelona, ____ de _____ del 2019

ANNEX 6: Consentiment informat

Facultat de Psicologia, Ciències
de l'Educació i de l'Esport Blanquerna
Universitat Ramon Llull

Benvolgut/uda,

El currículum del Màster Universitari en Psicopedagogia preveu que els estudiants facin un treball final de màster (TFM). Per aquest motiu sol·licitem la vostra cooperació en la recollida de dades de l'estudi de camp d'aquest treball.

Per a la vostra informació, les dades obtingudes a través dels diversos instruments de recerca són totalment confidencials i s'empraran únicament i exclusiva per dur a terme el treball esmentat, assegurant en tot moment l'anonimat dels participants. Igualment, i en cas de recollir imatges dels participants en la recerca, es farà un tractament per tal que els rostres de les persones que surtin a les fotografies o a les filmacions no es puguin reconèixer.

En aquest cas, l'estudiant Clàudia Llopart Bennasar, que està fent el TFM titulat: *Menjador escolar, espai educatiu: Pla de millora per a una escola de l'àrea metropolitana de Barcelona*, té previst sol·licitar la col·laboració de la vostra escola per:

- *Entrevistar a infants d'EI4 i EI5 que utilitzin el servei de menjador.*
- *Passar un qüestionari a les mestres d'educació infantil i al monitoratge de menjador.*
- *Fer observacions durant l'estona del menjador.*

Pensem que és una bona oportunitat per tal que els nostres estudiants puguin desenvolupar les competències necessàries per actuar en un futur des d'una pràctica reflexiva compartida amb la resta de professionals que intervenen en l'educació. Així mateix, els estudiants en qüestió es comprometen a donar en tot moment les explicacions oportunes del treball que duen a terme i a mantenir-ne informats els responsables de l'escola.

Restem a la vostra disposició per a qualsevol consulta, tot agraint per endavant la vostra valuosa col·laboració.

Ben cordialment,

Signatura
Tutor de TFM
(indiqueu nom i cognoms)

Signatura
Estudiant autor del TFM
Clàudia Llopart Bennasar

Jo, _____, com a _____
(nom) (director/coordinador/cap d'estudis/...)

autoritzo que l'estudiant _____
(nom)

reculli sota aquestes condicions les dades necessàries per al TFM.

Signatura

Barcelona, _____ de 20____.